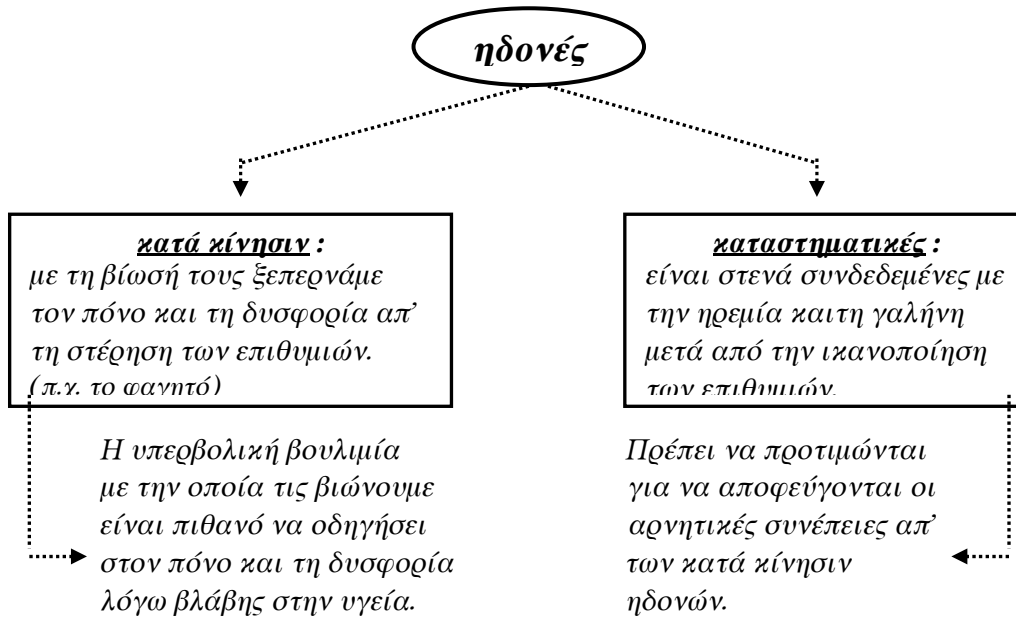

Η ΗΘΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΗΛΟΝΙΣΜΟΥ

Μετριοπαθής άποψη του ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ

- Ο άνθρωπος δεν πρέπει να επιδιώκει κάθε **ηδονή** (εργαλείο του η φρόνηση και κριτήριό του η ποιότητα)

- **Επιδίωξη κάθε συνετού ανθρώπου η αποφυγή του πόνου**

- Ο πόνος όμως δεν αποτελεί κατ' ανάγκην εμπόδιο στην ανθρώπινη ευτυχία. Προϋπόθεση γι αυτό είναι η διατήρηση της αισιοδοξίας και αυτοκυριαρχίας μας.
- Πρέπει να αποφεύγεται κάθε ριψοκίνδυνη ευτυχία των κατά κίνησιν ηδονών και να επιλέγεται η μετρημένη φύση των καταστηματικών ηδονών.

- Η τέλεια ευδαιμονία λαχάινει σ' εκείνον που χαίρεται όλα τα αγαθά απολαμβάνοντάς τα με ηρεμία, χωρίς να τα επιδιώκει με πάθος.
- Ο Επίκουρος υποστήριζε ότι οι χαρές του πνεύματος είναι πολύ ανώτερες των αισθήσεων. Είχε πολύ ορθά διαγνώσει ότι οι πνευματικές απολαύσεις είναι ένα πολύ πιο βέβαιο και σταθερό κτήμα για το άτομο απ' ότι οι υλικές απολαύσεις.

ΕΚΗΒΟΛΟΣ

- **Η απουσία του Αρίστιππου.**

«Ξένοι υπήρχαν;» ρωτά ο Εχεκράτης:

«Ναι, ήταν ο Σιμμίας: ο Κέβης και ο Φαιδώνδης από τη Θήβα, και από τα Μέγαρα είχαν έρθει ο Ευκλείδης και ο Τερψίωνας», απαντά ο Φαίδωνας:

«Και ο Αρίστιππος με τον Κλεόμβροτο;» ρωτά πάλι ο Ερχεκράτης.

«Όχι, δεν ήταν εκεί λέγεται πως βρίσκονταν στην Αίγινα».

Πλάτωνος Φαίδων, 59 c

- **Η στάση ζωής των Κυνικών.**

Έλα λοιπόν, είπε ο Σωκράτης, λέγε μας πάλι πώς συμβαίνει, ενώ έχεις τόσο μικρή περιουσία, να καυχιέσαι για πλούτο. «Διότι είμαι της γνώμης, φίλοι, ότι τον πλούτο και τη φτώχεια οι άνθρωποι δεν τα έχουν στο σπίτι αλλά στην ψυχή τους: Γιατί βλέπω πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι μ' όλο που διαθέτουν πάρα πολλά χρήματα, θεωρούν τον εαυτό τους τόσο φτωχό, ώστε να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια και διακινδυνεύουν τα πάντα προκειμένου να αποκτήσουν περισσότερα. και ξέρω και αδελφια που αν και κληρονόμησαν ίσα μερίδια, ωστόσο ο ένας από αυτούς έχει όσα του χρειάζονται για να ζει και επιπλέον κάποιο περίσσευμα, ενώ ο άλλος στερείται τα πάντα. Ακούω επίσης για κάποιους τυράννους πως έχουν τέτοια δίψα για λεφτά, ώστε κάνουν πράγματα πολύ χειρότερα κι από τους πιο απένταρους. Γιατί, φυσικά, είναι η ανέχεια που κάνει άλλους να κλέβουν άλλους να γίνονται διαρρήκτες, άλλους να γίνονται σωματέμποροι, ενώ υπάρχουν κι ορισμένοι τύραννοι που καταστρέφουν ολόκληρες οικογένειες, σκοτώνουν αμέτρητους ανθρώπους, συχνά μάλιστα υποδουλώνουν κι ολόκληρες πολιτείες για τα λεφτά. Αυτούς εγώ τους οικτίζω, και πάρα πολύ για την πολύ βαριά τους αρρώστια. Μου δίνουν την εντύπωση πως έχουν πάθει ότι κι ένας άνθρωπος με μεγάλη περιουσία, ο οποίος αν και τρώει πολύ δεν χορταίνει ποτέ. Όσο για μένα έχω τόσα που κι εγώ ο ίδιος με δυσκολία τα βρίσκω. Ωστόσο υπάρχουν αρκετά για να τρώω ώστε να μην πεινάω και να πίνω ώστε να μη διψώ και να είμαι ντυμένος ώστε όταν είμαι έξω να μην τρέμω από το κρύο περισσότερο απ' ότι τούτος εδώ ο πάμπλουτος Καλλίας. Κι όταν βρεθώ στο σπίτι, οι τοίχοι μου φαίνονται σαν πολύ ζεστά ρούχα, τα ταβάνια σαν πολύ χοντρά πανωφόρια, κι η κρεβατόστρωσή μου είναι τόσο επαρκής που δυσκολεύομαι να σηκωθώ από το κρεβάτι. (...) Γιατί όσοι πιστεύουν ότι αυτά που οι ίδιοι έχουν είναι με το παραπάνω αρκετά, ελάχιστα ορέγονται όσα έχουν οι άλλοι. Κι αξίζει ακόμη να καταλάβει κανείς ότι ένας τέτοιος πλούτος κάνει τους ανθρώπους γενναιόδωρους. Γιατί και τούτος εδώ ο Σωκράτης, στον οποίο οφείλω αυτό τον πλούτο¹, μου πρόσφερε μια βοήθεια όχι περιορισμένη και με το μέτρο, αλλά ό,τι μπορούσα να το κρατήσω μου το έδινε. κι εγώ τώρα δεν φθονώ κανέναν αλλά το θησαυρό που έχω στην ψυχή μου τον δείχνω σ' όλους τους φίλους και τον προσφέρω σ' όποιον τον θέλει. Και το πιο περίκοιμο κτήμα μου: το βλέπετε πως πάντα έχω ελεύθερο χρόνο, ώστε να βλέπω όσα αξίζουν να τα βλέπει κανείς, και να ακούω όσα αξίζουν να τα ακούει και - πράγμα που εγώ το θεωρώ πολύτιμο - να περνά απερίσπαστος την ημέρα μου μαζί με το Σωκράτη. Κι αυτός πάλι δεν θαυμάζει όσους έχουν πολύ χρυσάφι, αλλά συναναστρέφεται αυτούς που είναι αρε-

¹ «Στο τέλος του λόγου του ο Αντισθένης εκφράζει με θερμή την ευγνωμοσύνη του στον Σωκράτη; η συναναστροφή με αυτόν στάθηκε για τον Αντισθένη μάθημα αυτοκυριαρχίας και ολιγάρκειας. Μπορούμε έτσι να υποθέσουμε ότι οι βασικές αρχές της αντισθένειας ηθικής αποτελούν μετάπλαση - σε θεωρητικό επίπεδο - ορισμένων χαρακτηριστικών βιογραφικών γνωρισμάτων του Σωκράτη»

(Οι αρχαίοι κυνικοί, ό.π., σ. 87).

στοί». Αυτά είπε ο Αντισθένης.

Ξενοφώντας, Συμπόσιο IV 34-44, μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλου

- **Η ολιγάρκεια στο παράδειγμα του Κράτη**

Όμοια και ο Κράτης περιφρόνησε τα χρήματα και άφησε την περιουσία του έρημη να βόσκουν σ' αυτήν τα πρόβατα - γιατί κατά τη γνώμη του η περιουσία υπηρετεί την κακία και το σώμα, και αφού ανέβηκε πιο ψηλά από το βωμό, έκανε καταμεσείς στην Ολυμπία τη μεγάλη διακήρυξη βροντοφωνάζοντας εκείνο το περίφημο: «Ο Κράτης από τη Θήβα ελευθερώνει τον Κράτη», γνωρίζοντας καλά ότι είναι δουλεία να έχει κανείς κυριευτεί από τα πράγματα. Λένε ότι αυτός ο Κράτης (σύμφωνα όμως με ορισμένους, κάποιος άλλος φιλόσοφος με τις ίδιες απόψεις) ταξιδεύοντας κάποτε στη θάλασσα, καθώς η θαλασσοταραχή αγρίευε και το πλοίο έγερνε από το φορτίο, πετούσε πολύ πρόθυμα τα πράγματά του στο βυθό λέγοντας επιπλέον αυτά τα λόγια που αξίζει να τα θυμόμαστε: «Ευχαριστώ, Τύχη εσένα που με δίδαξες καθετί όμορφο, για το ότι μου είναι τόσο εύκολο να μαζευτώ σ' ένα παλιωμένο ρούχο».

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ποιήματα, Οι αρχαίοι κυνικοί, ό.π.,
μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλου, σσ. 500-501

- **Το ιδεώδες του σοφού στην ελληνιστική εποχή.**

Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα στον καθορισμό της έννοιας του «σοφού» εκείνη την εποχή είναι η αταραξία. Στωικοί, επικούρειοι και σκεπτικοί δεν κουράζονται να εγκωμιάζουν ως πλεονέκτημα του σοφού την ανεξαρτηता από την πορεία των πραγμάτων. Ο σοφός είναι ελεύθερος, είναι βασιλιάς, θεός. Ό, τι κι αν του συμβεί δεν θα μπορέσει να θίξει τη γνώση, την αρετή, την ευδαιμονία του. Η σοφία του στηρίζεται σ' αυτόν τον ίδιο και ο κόσμος δεν τον νοιάζει. Αυτή η σκιαγράφιση του ιδεώδους απεικονίζει το χαρακτήρα της εποχής: ο υποδειγματικός άνθρωπος δεν είναι γι' αυτήν εκείνος που εργάζεται και δημιουργεί για κάποιο μεγάλο σκοπό: αλλά εκείνος που ξέρει να αποδεσμεύεται από τον εξωτερικό κόσμο και να βρίσκει την ευτυχία στον ίδιο του τον εαυτό Έτσι εκφράζεται με σαφήνεια η εσωτερική απομόνωση των ατόμων και η αδιαφορία τους απέναντι στους γενικούς σκοπούς. Η ευδαιμονία του σοφού εξαρτάται από την υπέρβαση του εξωτερικού κόσμου.

Windelband - Heimssoeth, Εγχειρίδιο ιστορίας της Φιλοσοφίας,
Α' Τόμος, σσ. 192-193, μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλου

- **Η διαχρονική διάσταση της θεωρίας του Επίκουρου για την ηδονή**

Από τον Αριστοτέλη μαθαίνουμε ότι ο σύγχρονός του Εύδοξος κατέληγε και αυτός στο συμπέρασμα ότι η ηδονή είναι «το αγαθό», με βάση το εμπειρικό, κατά τη γνώμη του, γεγονός ότι όλα τα πλάσματα την επιζητούν. Από το γεγονός τώρα, αν πρόκειται για γεγονός; ότι οι άνθρωποι επιζητούν την ηδονή δεν προκύπτει ότι η ηδονή είναι αυτό, που οφείλουν να επιζητούν. Όπως υποστήριξε διεξοδικά ο G E Moore στο έργο του *Principia Ethica*, αυτό που επιθυμούμε δεν είναι ταυτόσημο με αυτό που πρέπει να επιθυμούμε. (...) Σωστή απόδοση της άποψης του Επίκουρου θα

ήταν να πούμε ότι είμαστε γενετικά προγραμματισμένοι να αναζητούμε αυτό που θα μας προκαλέσει ηδονή και να αποφεύγουμε αυτό που θα προκαλέσει πόνο. Και πιθανόν ο Επίκουρος υποστήριξε ότι κανένα ζωντανό πλάσμα του οποίου η φυσική κατάσταση είναι ακμαία δεν μπορεί να έχει άλλους σκοπούς. Υπάρχει οίως χώρος για «πρέπει» στο σύστημά του, γιατί οι πηγές ηδονής και η ίδια η ηδονή δεν είναι ένα και το αυτό. Αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να επιδιώκουμε ό, τι θα μας προκαλέσει τη μεγαλύτερη ηδονή. Βέβαια, «πρέπει» δεν σημαίνει εδώ αυτό που είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε από κάποιον καθαρά ηθικό νόμο. Σημαίνει αυτό που χρειάζεται να γίνει, αν θέλουμε να φτάσουμε με επιτυχία στο σκοπό μας. την ευδαιμονία ή την υπέρτατη ηδονή».

Long, *Η Ελληνιστική Φιλοσοφία*, μετάφραση Στ. Δημόπουλος και Μ. Δραγώνα-Μονάχου, ό.π., σσ. 109-111

- **Η άποψη του Επίκουρου για το θάνατο.**

«Ο θάνατος δεν έχει καμιά σχέση με μας, γιατί κάθε καλό και κακό υπάρχει επειδή το νιώθουμε και ο θάνατος είναι μια κατάσταση όπου δεν νιώθει κανείς τίποτα... Ο θάνατος δεν έχει καμιά σχέση με μας, γιατί ο πεθαμένος δεν αισθάνεται τίποτε, και όποιος δεν αισθάνεται τίποτε δεν έχει σχέση με μας».

Διογένης Λαέρτιος, *Επίκουρος*, X, 124, 139 Π